

Gekleuringde Grutto's en Kemphanen

Achtergrond onderzoek

Over de hele wereld komen vele soorten steltlopers voor. De meeste soorten broeden niet in hetzelfde gebied als waar ze de winter doorbrengen en moeten daardoor in voor- en najaar soms grote afstanden overbruggen. Als je wat nauwkeuriger bekijkt waar ze precies broeden en overwinteren, dan valt hier een patroon in te ontdekken: sommige soorten broeden bij voorkeur in arctische gebieden en overwinteren dan vooral op zout water, terwijl andere soorten in meer gematigde streken broeden en op zoet water overwinteren. Waarschijnlijk heeft dit alles te maken met hun afweersysteem. Immers, in koude en zoute gebieden komen verhoudingsgewijs minder ziektekiemen voor dan onder warme, zoete omstandigheden. Wellicht hebben de lange-afstandstrekkingen uit het hoge noorden simpelweg onvoldoende energie over om in een uitgebreid immuunsysteem te investeren. Zuidelijker broedende soorten zouden dat wellicht wel kunnen, om dat ze minder ver hoeven te trekken en bovendien langer de tijd hebben om te groeien en weerstand op te bouwen.

Deze gedachtegang kunnen we goed onderzoeken door verwante soorten te vergelijken, waarvan één in het zoute-arctische milieu voorkomt en de andere in het zoete-meer gematigde milieu. De soortparen waar we ons op zullen richten zijn Kanoetstrandloper en Kemphaan, Rosse Grutto en Grutto, Zilverplevier en Goudplevier. Van Kanoetstrandlopers en Rosse Grutto's weten we al veel door langlopend parallel onderzoek aan het Koninklijk Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee op Texel. In het voorjaar van 2004 is de Rijksuniversiteit Groningen in Zuidwest Fryslân gestart met een langlopend onderzoek aan twee "binnenlandse soorten": Grutto's en Kemphanen.

De cultuurgraslanden van Nederland zijn voor Grutto's het belangrijkste broedgebied, terwijl Kemphanen hier vooral tijdens de trek enige weken verblijven om op te vetten. Voor beide soorten is Nederland daarom een belangrijke schakel in hun levenscyclus. Om die reden is dit onderzoek ook vanuit het oogpunt van natuurbescherming van belang. De Grutto-populatie staat zwaar onder druk en ondanks dat veel aspecten van de broedbiologie inmiddels onderzocht zijn, ontbreekt een aantal cruciale gegevens, b.v. met betrekking tot de overleving van de jonge en volwassen vogels. Van Kemphanen is nog veel minder bekend. De hier doortrekkende Kemphanen zijn onderweg naar een enorm uitgestrekt broedgebied. Het is een uitdaging om de populatiestructuur en -omvang van deze soort verder te ontrafelen en meer te begrijpen wat de "boerengraslanden" voor deze soort tijdens de trek zo aantrekkelijk maakt. Om deze vragen te kunnen beantwoorden is voor beide soorten een kleuring-programma opgezet.

Grutto

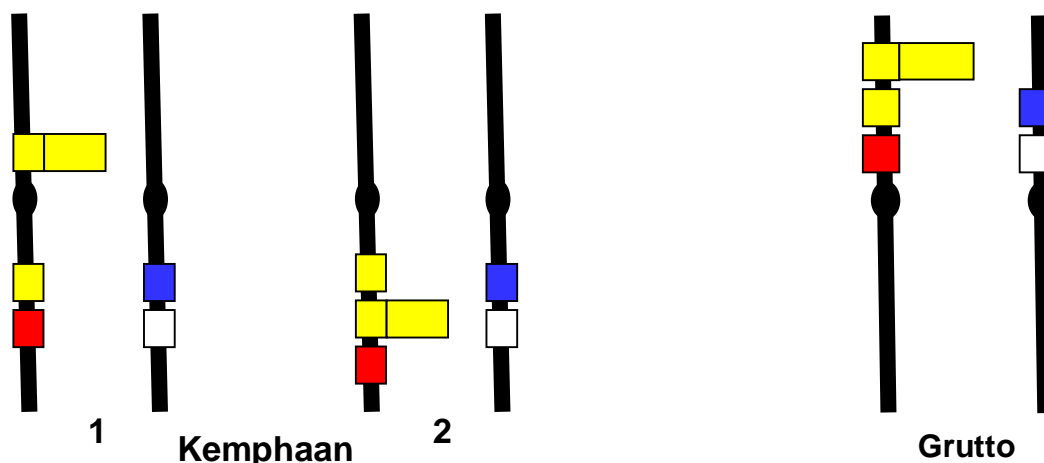
In het voorjaar van 2004 is het onderzoek van start gegaan op het noordelijke deel van de Workumerbinnenwaard, een 250 ha groot beheers- en reservaatgebied ten westen van Workum in Fryslân. In totaal werden 66 volwassen en 24 (bijna) vliegvlugge kuikens gekleuringd. Het is de bedoeling uiteindelijk een groot deel van de aanwezige broedvogels te voorzien van kleuringen (2004: 144 paar). Met de gegevens van de gekleuringde vogels hopen we meer inzicht te krijgen in de individuele verschillen in timing (aankomst in broedgebied, start eileg) en de consequenties daarvan voor het broedsucces. Bovendien zullen we hiermee meer te weten komen over de huidige trekpatronen en overleving van Grutto's. Onderzoek in graslandgebieden in de omgeving zou waardevolle informatie op kunnen leveren hoe makkelijk er uitwisseling tussen broedgebieden plaatsvindt bij deze plaatstrouwe soort. We rekenen hierbij op de oplettendheid van Friese vogelwachters!

Kemphaan

In 2004 zijn in heel Zuidwest Fryslân ongeveer 1200 Kemphanen gekleurringd, waarvan het merendeel in de periode maart-mei. Het was niet mogelijk geweest zoveel vogels te vangen zonder het enthousiasme en de inzet van een grote groep “wilsterflappers”. Naast wilsters (goudplevieren) vangen zij met hun traditionele slagnetten ook veel Kemphanen. Slaapplaatstellingen wijzen uit dat er de laatste jaren maximaal ongeveer 40.000 vogels tegelijk kunnen aanwezig zijn. Met de gegevens van de terugmeldingen krijgen we meer inzicht in de verblijfstijd van individuele vogels en verwachten we beter te kunnen inschatten hoeveel Kemphanen gebruik maken van de graslanden in dit gebied. Bovendien kunnen we op die manier en door middel van DNA-onderzoek te weten komen of er verschillende, gescheiden populaties Kemphanen in het uitgestrekte broedgebied bestaan.

Kleurringen

Beide soorten zijn voorzien van 4 kleurringen (2 per poot) en een gekleurde vlag, allen zonder inscripties. De gebruikte kleuren zijn: geel, blauw, rood en wit. De metalen ring vormt geen onderdeel van de code en de positie daarvan is dus van geen belang. Bij Grutto's zijn alle kleurringen en de vlag uitsluitend om de tibia aangebracht (boven de “knie”), terwijl ze bij Kemphanen ook om de tarsus (beneden de “knie”) kunnen zitten. De positie van de vlag kan wisselen: boven, tussen of onder de kleurringen.

Voorbeelden van kleurringcombinaties bij Kemphaan en Grutto

We hopen natuurlijk dat veel mensen de moeite willen nemen om waarnemingen van gekleurringde vogels aan ons door te geven. Dat kan op onderstaand contactadres. Email is voor ons de snelste en gemakkelijkste manier om waarnemingen in te sturen en waarnemers te informeren over de voortgang van het onderzoek en de wetenswaardigheden over de door hen waargenomen vogels. Behalve de exacte positie van vlag en ringen willen we natuurlijk ook graag weten waar (zo mogelijk coördinaten) en wanneer de vogel gezien is. Aanvullende informatie over groeps grootte, gedrag, habitat en het aantal vogels dat op ringen gecontroleerd is, is bijzonder welkom!

Contactadres:

Jos Hooijmeijer
Klokslach 24
8723 GB Koudum
tel.: 0514-522352
Email: j.c.hooijmeijer@rug.nl

Rijksuniversiteit Groningen:

Jos Hooijmeijer
Yvonne Verkuil
Julia Schröder
Christiaan Both
Theunis Piersma